

De Vlaamse Beweging in Frankrijk tussen mythografie en historiografie

Eric DEFOORT

In de gezaghebbende krant „Le Monde” van 9 oktober 1983 schetst de Franse journalist Daniel Schneider de stand binnen de huidige Fransvlaamse Beweging, met alles wat er leeft aan initiatieven, verschillende groepjes, uiteenlopende meningen en ideologieën. Maar voorafgaandelijk stelt deze waarnemer uit de Franse hoofdstad vast dat de Vlaamse Beweging in Frankrijk nog altijd last heeft van „une écrasante mauvaise conscience, née de l’attitude des activistes flamands au cours de l’occupation”. Op dergelijke vaststellingen volgen nogal eens ietwat geforceerde psycho-analytische bedenkingen. Maar in dit geval hier neemt Schneider heel terecht Sigmund Freud bij de hand: „Le mouvement flamand n’a pas encore tué le père. Le père, c’est l’abbé Jean-Marie Gantois, animateur d’un ‘Vlaamsch Verbond’ avant et pendant la dernière guerre, condamné à quelques mois de prison à la libération pour collaboration. L’ombre du grand homme du régionalisme flamand, encore aujourd’hui, plane sur le mouvement. D’autant plus pesante qu’un manteau de plomb recouvre cette période. Jusqu’où Gantois est-il allé? Le très prolix abbé aux deux cents pseudonymes recensés s’est-il seulement rendu coupable de complaisance intellectuelle pro-germaniste en insistant sur les origines germaniques d’une prétendue „race flamande”? A-t-il collaboré, politiquement, avec les nazis? Silences gênés, réponses évasives des militants flamands d’aujourd’hui. En attendant que soit clairement connue et assumée cette période, la honte a planté ses crocs sur la Flandre française”¹.

Schneider overtrekt het schaamtegevoel bij de huidige generatie Fransflaminganten. Hij zit daarentegen wel juist met zijn vaststelling over de postume schaduw van Gantois die nog steeds over de Fransvlaamse Beweging hangt. Dit geldt zeer duidelijk voor het terrein van de geschiedschrijving. In hun recent boek *La révolte des régions d’Europe Occidentale de 1916 à nos jours*² wijzen Solange en Christian Gras op het belang van de geschiedenis in de regionalistische heropleving in Frankrijk tussen de twee wereldoorlogen. In het kader van een versteviging of — zoals in het Fransvlaamse geval

1. D. SCHNEIDER, *Flamands: malgré la honte*, in *Le Monde dimanche. Supplément*, 9-10-’83.

2. Paris, P.U.F., 1982.

— van een herwinnen van een eigen nationaal bewustzijn, zetten alle regionalistische of nationalistische bewegingen, de Bretoense, Occitaanse, Baskische, Fransvlaamse en andere, zich aan het herschrijven van hun geschiedenis. Deze geschiedschrijving is bedoeld als een radicaal antwoord op de mythische geschiedenis die het centraliserende jacobijnse staatsnationalisme moet ondersteunen. Het resultaat van deze revisionistische arbeid is evenwel niet minder mythisch. In het Frans-Vlaanderen van tussen de twee wereldoorlogen zet onder andere Jean-Marie Gantois hierbij zijn beste beentje voor.

Een centraal punt in dit alternatieve geschiedenisbeeld is de zogenoemde belangrijke rol van de Zuidelijkste Nederlanden in de geschiedenis van de Oudnederlandse letterkunde. Gantois is geen wetenschapper en streeft ook geen wetenschappelijk werk na. Hij is een man van de actie en wat hij beoogt, is een verhaal waaruit, in de 20ste eeuw, een Fransvlaams bewustzijn en een Fransvlaamse trots kunnen worden gepuurd. Hij haalt zijn materiaal uit de romantiek, onder andere bij Louis De Backer (1814-1896), een van de medestichters van het „Comité Flamand de France” in 1853. In een recente uitstekende studie over De Backer³ wijst de Parijse professor emeritus Pierre Brachin erop hoe De Backer het er systematisch op aanlegt om het nationale element te beklemtonen en zoveel mogelijk het gebied van de Nederlandse letterkunde ten koste van de Duitse, en soms ook van de Engelse, te verwijden en de invloed van de Franse literatuur tot een minimum te beperken. Op die manier slaagt hij erin om zowel de *Heliand* en het *Hildebrandslied* als *Beowulf* en de *Nibelungen* te „annexeren”. Dit is precies wat Gantois nodig heeft. Via zijn populariserende artikels, o.a. in de *Lion de Flandre* uit de jaren dertig, en via zijn werk *Nederland in Frankrijk. De zuidergrens der Nederlanden*, dat in 1941 onder het pseudoniem H. Van Byleveld verschijnt, hamert Gantois het beeld erin van de Franse Nederlanden als belangrijke bakermat van de Oudnederlandse letterkunde. Bij Gantois heet het dat De Backer „op verscheidene punten historische waarheden heeft ontdekt die sedertdien het anti-germaansche vooroordeel in Frankrijk systematisch heeft verzwegen en die de invloed van de Franse historiografie en een zekere intellectuele routine in de Nederlanden uit het oog hebben doen verliezen, zelfs onder de beste Dietschers”⁴. Dit beeld, dat uit de romantiek werd opgediept, verstevigt Gantois nog met recenter materiaal dat hij selecteert uit de wetenschappelijke geschriften van Van Mierlo en vooral van pater Stracke. Het is overigens opvallend hoe Gantois, die aan-

3. P. BRACHIN, *Een pionier van de Franse neerlandistiek: Louis De Backer (1814-1896)*, in *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 1982, afl. 2, p. 143-184; en speciaal p. 162 e.v.

4. H. VAN BYLEVELD, *Nederland in Frankrijk. De zuidergrens der Nederlanden*. Antwerpen, 1941, p. 137-138, noot 64.

vankelijk niet hoog oploopt met de „Eerwaarde Doctor”, steeds meer gaat voelen voor de even geleerde als Vlaams-nationalistische jezûiet naarmate hij de bruikbaarheid van Stracke gaat inzien⁵. Wat Gantois aldus op een eclectische manier heeft opgebouwd, overleeft gemakkelijk het eigenlijke bestaan van het „Vlaams Verbond” en blijft ook na het verdwijnen van Gantois zelf, in 1968, doorwerken.

Dit literair-historische stuk uit de globale mythische visie over de geschiedenis van de Zuidelijkste Nederlanden heeft heel onlangs nog zijn levenskracht bewezen. De „Stichting Ons Erfdeel”, die steeds een intense belangstelling voor Frans-Vlaanderen en de Franse Nederlanden aan de dag heeft gelegd, startte in 1976 met een tweetalig *Jaarboek de Franse Nederlanden - Les Pays-Bas français. Annales*. Het werd van bij het begin duidelijk dat de gevestigde mythes er niet op een statuut van ongenaakbaar heilig huisje zouden kunnen aanspraak maken. Zo was er in het Jaarboek dan ook plaats voor een uitvoerige studie van de Leuvense hoogleraar Willy Van Hoecke, specialist Middelfrans, waarin de auteur de alsmar aangehaalde feiten en teksten met kritische zin onderzoekt en tot het besluit komt dat de beweringen als zouden de Dietse abdijen in Noord-Frankrijk de bakermat zijn geweest van de oudste literatuur in de Germaanse volkstaal, tot het domein van het zuiver speculatieve behoren⁶. Daarenboven komt Van Hoecke tot de bevinding dat er tussen de 9de en de 16de eeuw in Noord-Frankrijk geen Nederlandse literaire teksten ontstaan zijn en dat er zelfs bijna geen afschriften van Nederlandse werken werden gemaakt. De krachtige opbloei van de Frans-vlaamse letterkunde in de 17de en 18de eeuw, die volgens het verhaal van Gantois wortelt in een verre middeleeuwse traditie, gaat volgens Van Hoecke terug op de economische opgang en de daarmee gepaard gaande intellectuele opleving van de Westhoek in de 16de eeuw, alsook op het goed vertakte onderwijsnet dat er in de 16de eeuw onder invloed van het humanisme werd uitgebouwd, en op de talrijke rederijerskamers die er ongeveer gelijktijdig ontstonden⁷.

Wie denkt dat door het werk van de Leuvense professor een stuk uit de mythografische constructie van Gantois, opgezet in dienst van de actie, nu geen kans meer maakt, heeft het mis voor. Een aantal mensen kijken nog steeds naar Frans-Vlaanderen vanuit een allesoverheersende nationalistisch gekleurde weemoed die niet zonder mythes kan. Sommigen onder hen hebben dan ook geen boodschap aan de resultaten van wetenschappelijk onder-

5. Gantois aan Celen, 31 mei 1935; 24 augustus 1939 (Archief B.F.N., Campus Kortrijk) H. VAN BYLEVELD, o.c., p. 138, noot 69.

6. W. VAN HOECKE, *De wisselwerking tussen Romaans en Germaans in Noord-Frankrijk. 3: De Nederlandse standaardtaal*, in *Jaarboek de Franse Nederlanden*, 1980, p. 87-116.

7. W. VAN HOECKE, *De vroegste uitingen van Nederlandstalig leven in de Franse Nederlanden*, in *Vlaanderen*, jrg. 31, sept.-okt. 1982, p. 279-280.

zoek en beschouwen zelfs deze resultaten als een impliciete aanval op hun nationale betrokkenheid op Frans-Vlaanderen. Aldus wordt het mogelijk dat, kort na Van Hoeckes studie, dit stuk uit Gantois' erfenis integraal en ongewijzigd weer naar voren wordt geschoven via een artikel van de huidige voorzitter van het „Komitee voor Frans-Vlaanderen”, Cyriel Moeyaert, in het *Zannekin-Jaarboek*⁸. Dit is overigens maar een van de vele gelegenheden waarbij een nogal fundamentele scheidingslijn naar voren komt tussen de aanpak binnen het *Zannekin-Jaarboek* en die binnen het *Jaarboek de Franse Nederlanden*: in het eerste komt de Vlaamse Beweging in Frankrijk hoofdzakelijk in zijn mythografische gestalte aan bod, terwijl in het tweede, zonder vooropgezette beeldenstormerij maar op een rustige zelfbewuste manier, de historiografie alle kansen krijgt.

Maar Gantois is uiteraard niet alleen begaan met de samenstelling, artikel per artikel, van een revisionistische geschiedenis van het verre verleden van dit stuk Vlaanderen in Frankrijk. Het is op zijn minst even belangrijk dat het geschiedenisbeeld van de Vlaamse Beweging in Frankrijk in de 19de en vroege 20ste eeuw stimulerend en rechtvaardigend zou kunnen werken voor de aard van zijn eigen flamingantische actie vanaf 1925. Deze mobilisatie van de geschiedenis in dienst van de actie resulteert in talrijke artikels, waaronder die onder de schuilnaam E. Bresin in 1927 en L. Bertram in 1953⁹. Een van de zorgvuldig gekoesterde voorstellingen hierin betreft de stichting van het „Comité Flamand de France” in 1853 als een nationaal geïnspireerde reflex op een decreet van de Academische Raad van het Noorderdepartement dat uitdrukkelijk het gebruik van het Vlaams in de scholen verbiedt. In alle latere geschriften over de Fransvlaamse Beweging wordt dit beeld van een nationaal bewuste start van de beweging, ontsproten aan het brein van Gantois, gretig overgenomen. Luc Verbeke consacreert het zowat in zijn boek *Vlaanderen in Frankrijk*¹⁰. Maar in het midden van de jaren zeventig komt deze mythe erg in het gedrang via wetenschappelijk onderzoek van de Leuvense historicus Nuyttens¹¹. Dit is geen beletsel voor haar voortbestaan, zodat ze in 1982 opnieuw opduikt in een werk van twee Fransen die nauw bij de huidige Fransvlaamse Beweging betrokken zijn en die

8. C. MOEYAERT, *De Oudnederlandse letterkunde in de Zuidelijkste Nederlanden*, in *Zannekin Jaarboek*, 1983, p. 81-90.

9. E. BRESIN, *Historique du mouvement intellectuel flamand en Flandre française*, in *Le Befroi de Flandre*, janv.-mai 1917; mars 1928.

L. BERTRAM, *Honderd jaar geschiedenis. Het Comité Flamand de France*, in *Notre Flandre*, jrg. 1, 1953, nr. 2 en 3.

10. Leuven, Davidsfonds, 1970, o.a. p. 30.

11. M. NUYTENS, *De oprichting van het Comité Flamand de France. Ontstaan van een nationalistische beweging in Noord-Frankrijk?*, in *Mededelingen van de werkgroep Geschiedenis-Volkskunde-Heemkunde van het Komitee voor Frans-Vlaanderen te Waregem*, jrg. 5, 1974, n° 4, p. 66-69.

met hun geschrift onderdak vonden bij de bekende Parijse uitgeverij Albin Michel¹². Nuyttens' werk komt trouwens in hun basisbibliografie niet voor¹³.

Wanneer tot voor kort niemand de uitgesproken flamingantische instelling van de Noordfranse priester-volksvertegenwoordiger Jules Lemire (1853-1928) in vraag stelde, dan ligt de verklaring hiervan eveneens bij Gantois. Zijn artikel *L'Abbé Lemire tel qu'il fut* van 1954, onder de schuilnaam Lucien Farvaque¹⁴, is zowat het orgelpunt van zijn jarenlange beeldvormende geschriften rond deze figuur. Maar zie, daar is diezelfde Michel Nuyttens weer, die zich ondertussen, mede via zijn doctoraat over de Fransvlaming Camille Looten¹⁵, tot een erkend historicus van de Vlaamse Beweging in Noord-Frankrijk heeft ontpopt. In 1982 komt hij in het *Jaarboek de Franse Nederlanden* tot het besluit dat het door Gantois geschetste beeld van de „flamingant” Lemire vals is en dat het stuk van Farvaque, alias Gantois, „kan worden beschouwd als een schoolvoorbeeld van mythevorming”¹⁶. In het *Zannekin-Jaarboek* reageert de recensent: „dan betekent dit nog niet meteen dat zijn naam uit het Zuidvlaamse pantheon dient weggebeiteld te worden”, maar op geen enkel ogenblik gaat hij dieper in op de historische bevindingen van Nuyttens. Leuk is wel dat hij ter verdediging van Farvaques stuk aanvoert dat het artikel moet gezien worden als een onderdeel van „J.M. Gantois' pogen om — anno 1954 — de gestrande beweging weer vlot te helpen”¹⁷. Juister kan het niet! Gantois schreef inderdaad zijn stukken in functie van de actie — wat overigens zijn volste recht was —. In die alomtegenwoordige bekommernis om de actie, en niet om wetenschappelijke historiografie steekt de oorsprong van en de motivering voor zijn beeldvorming.

Maar de meest diepgaande en volgehouden inspanningen tot „image building” vanwege Gantois slaan op zijn eigen persoon en actie, hoofdzakelijk voor de periode 1925-1945. Dit vloeit rechtstreeks voort uit zijn doorgedreven tactische opstelling, zeker tot aan zijn veroordeling in 1946. Hierbij springt alvast één zaak in het oog: op geen enkel ogenblik is hij ermee begaan om zijn immense activistische inzet voor de Fransvlaamse Beweging aan te wenden tot meerdere eer en glorie van zijn eigen persoon; de *zaak*

12. G. LANDRY - P. DE VERREWAERE, *Histoire secrète de la Flandre et de l'Artois*. Paris, A. Michel, 1982, p. 277.

13. Dat Nuyttens' werk in het Nederlands is gesteld, biedt geen verklaring, aangezien minstens een van de auteurs, Patrick de Verrewaere, de Nederlandse taal volkomen beheerst.

14. *Notre Flandre*, 1954, n° 4, p. 3-51.

15. M. NUYYTENS, *Camille Looten (1855-1941), priester, wetenschapsman en Frans-Vlaams regionalist*. Leuven, Universitaire Pers, 1981.

16. M. NUYYTENS, *Priester-volksvertegenwoordiger Lemire (1853-1928) en het regionalisme*, in *Jaarboek de Franse Nederlanden*, 1982, p. 11-32.

17. M. CAILLIAU, *Kroniek de Franse Nederlanden*, in *Zannekin Jaarboek*, 1983, p. 124.

waar hij zich honderd procent voor inzet, is van belang, niet zijn persoontje. Hij is de effectieve grote motor van de Beweging, maar hij houdt zich zoveel als mogelijk op de achtergrond en verschuilt zich onophoudelijk achter alsmaar nieuwe schuilnamen; — de „deux cents pseudonymes recensés” van Schneider in *Le Monde* zijn echter een journalistieke overdrijving —. De verklaringen hiervoor zijn veelzijdig. Uiteraard is er de strikt tactische bedoeling van de priester Gantois om, via pseudoniemen, te ontsnappen aan de constante dreiging van een slag van de kromstaf. Een andere verklaring moet gezocht worden in het feit dat, onder de diverse regionalistische bewegingen in Frankrijk tijdens het interbellum, de Fransvlaamse Beweging duidelijk een van de zwakste broertjes is. Met het oog op de actie is het uiteraard van wezenlijk belang dat de reële zwakte zo weinig mogelijk blijkt, zowel t.o.v. de neutrale waarnemer en mogelijke sympathisant als t.o.v. de tegenstander. Voor hen wordt de mythe gecreëerd van een weliswaar nog beperkte, maar in ieder geval toch al levenskrachtige beweging, die alsmaar bloeiender wordt en die op een steeds ruimere medewerking kan rekenen. Het frequent gebruik van schuilnamen is daarbij een onmisbare bouwsteen. Want in werkelijkheid is de medewerking, o.a. aan de bladen *Le Lion de Flandre* en *De Torrewachter*, slechts de zaak van enkele, steeds dezelfde personen, met dan nog een leeuwtaandeel voor Gantois zelf. Het optrekken van dit scherm van pseudoniemen sluit overigens nauw aan bij Gantois' berichten, bestemd voor de buitenwacht, over de bloeiende pers van het „Verbond”, terwijl uit zijn briefwisseling met enkele intimi blijkt hoe hij voortdurend tegen het faillissement moet vechten en hoe er hem in sommige gevallen geen ander middel overblijft dan zijn eigen centen aan te spreken voor het delgen van een deficit¹⁸.

Het kan natuurlijk altijd gebeuren dat, al in de periode tussen de beide oorlogen zelf, een of andere waarnemer de ware toedracht achterhaalt. Dit lijkt mij het geval voor een zekere E. Tilemans, medewerker van *Nieuw Vlaanderen*. Men kan achter de bevindingen van Tilemans moeilijk anti-flamingantische bedoelingen zoeken, want in dat geval had het weekblad van de Leuvense professoren, dat onder andere de concentratie tussen het VNV en de KVP predikte, zeker geen ruimte ter beschikking gesteld. In zijn twee uitvoerige stukken van 1938 over *Een Vlaamsche provincie in Frankrijk*¹⁹ komt Tilemans tot het besluit: „Doordat de Vlaamsche taal in de scholen niet meer aangeleerd wordt, is het intellectuele Vlaamsche leven, zooals men licht zal begrijpen, zooveel als nul. Er bestaat weliswaar een culturele vereeniging genaamd 'Vlaamsch Verbond van Frankrijk', hetwelk ieder jaar een congres organiseert. Doch alhoewel de bestuursleden met

18. Gantois aan Celen, 23-10-1934; 26-1-1935; 2-8-1935: „Ik kan niet altijd over die bedelzaak schrijven. Maar de toestand is hier al langer hoe angstwekkender”. (B.F.N.)

19. *Nieuw Vlaanderen*, 1-10-1938; 8-10-1938.

hart en ziel aan den Vlaamschen geboortegrond zijn verknocht, zijn de praktische resultaten gering". Voor Tilemans is het „een niet te loochenen feit dat de Vlamingen van dit gewest zich geheel met Frankrijk hebben vereenzelvigd en versmolten. Zij zijn Fransche staatsburgers — al de rest is voor hen van secundair belang, ook de taalkwestie". Gantois, die vrij vlug de stukken onder ogen krijgt, reageert gekwetst in een persoonlijke brief aan zijn intieme vriend Vital Celen: „E. Tilemans...Nog een idioot!"²⁰. Tilemans, een idioot, omdat hij de werkelijkheid niet ziet? Dit lijkt een niet aanvaardbare veronderstelling, aangezien Gantois een intelligent man is en de werkelijkheid die Tilemans schetst, maar al te goed kent: hij ervaart dag na dag, via de enorme moeilijkheden om het „Vlaamsch Verbond" drijvende te houden, hoe het Fransvlaams regionalisme voor de Noordfransen van „secundair belang" is. Tilemans is een idioot, niet omdat hij de werkelijkheid niet ziet, maar wel omdat hij die werkelijkheid bekend maakt en alsdus de mythe dreigt stuk te maken die Gantois met grote handigheid, vol energie en tevens vol zelfverloochening opbouwt ten bate van zijn flamingantische actie. Tilemans maakt evenwel geen school. Zijn stukken blijven een geïsoleerd verschijnsel binnen de flamingantische pers van toen en Gantois wordt wel degelijk beloond voor al zijn moeite. Hij slaagt er effectief in om tussen de twee wereldoorlogen het beeld hoog te houden en doet dit op een zo succesvolle manier, dat het decennien later nog, in de jaren zeventig en tachtig, zonder hinder in allerhande publikaties stand houdt. In het *Nationaal Biografisch Woordenboek* schrijft André Demedts dat het „Vlaams Verbond" in 1939 „een aanzienlijk deel van de Frans-Vlaamse intellectuelen voor zijn opvattingen en idealen had gewonnen. De Vlaamse Beweging stond in Frans-Vlaanderen even ver als in Belgisch Vlaanderen omstreeks 1860..."²¹. Zo gedurfd zou zelfs Gantois zich niet uitgedrukt hebben. Dit „aanzienlijk deel van de Frans-Vlaamse intellectuelen" blijkt in werkelijkheid maar een onaanzienlijk deel te zijn. Gantois, die alsmaar nieuwe schuilnamen uitvindt voor zijn artikels, weet dit maar al te goed. Trouwens, de voorzitter zelf van het „Vlaams Verbond", Blanckaert, verklaart in juni 1940 tegenover de Duitsers dat in Frans-Vlaanderen „slechts een twintigtal leidende persoonlijkheden er nog strijden voor de Vlaamse traditie en taal"²². In een rapport aan zijn overste, de 'Chef van de Militärverwaltung Dr. Reeder', schrijft referent Franz Petri in april 1941: „in Wirklichkeit steht die flämische Heimatbewegung, in der von Gantois beschriebenen Form, auf ganz wenigen Köpfen"²³. In 1982 nog, wanneer toch al wat historisch materiaal ter be-

20. Gantois aan Celen, 12-10-1938. (B.F.N.).

21. *Nationaal Biografisch Woordenboek*, T.V, 1972, kol. 356.

22. A. DE JONGHE, *Hitler en het politieke lot van België*. Antwerpen, 1972, p. 350.

23. Petri aan Reeder, 1-4-1941. M.V. Akten, Gruppe Volk, At. Volk I,571 (Handakten Petri).

schikking staat waarop Demedts nog niet kon terugvallen, blijft de mythe van de bloeiende Fransvlaamse Beweging in het interbellum erg levenskrachtig. Ze kan, in sommige van haar niet onbelangrijke details, zelfs nog doordringen in een publikatie van de „Stichting Ons Erfdeel”, waar nochtans geëngageerde belangstelling voor Frans-Vlaanderen en ernstige historiografie rustig hand in hand gaan. Zo vermeldt Jozef Deleu in het boek Frans-Vlaanderen : „Dat beide bladen succes hadden, blijkt wel uit het oplagecijfer : op een bepaald moment was dit voor *Le Lion de Flandre* 2000 en voor *De Torrewachter* 10.000 exemplaren...Met dit succes in de publicitaire sector ging een bloei samen van cursussen in onze taal en de reeds genoemde congressen over de problematiek van Frans-Vlaanderen. Het Davidsfonds richtte er een afdeling op voor de verspreiding van Nederlandstalige boeken. *Kortom*, de Nederlandse cultuur leefde er in de jaren dertig op”²⁴. Gantois laat inderdaad niet na om te wijzen op het bestaan van een Davidsfondsafdeling in Frans-Vlaanderen. Maar hij hoeft er zich uiteraard voor om dit bijkomend „bewijs” van de toenemende vlaamsgezindheid in zijn regio te ontcrachten door erbij te vermelden dat het ledenaantal schommelt tussen 4 en 10 personen. De oplagecijfers behoren eveneens tot het domein van de mythe, althans voor de periode van het interbellum. Op 15 december 1937 houdt *De Torrewachter* op te verschijnen als zelfstandig blad ; de uitgave wordt geïncorporeerd in *Le Lion de Flandre*. Op het laatste zelfstandige nummer van *De Torrewachter* tussen de twee wereldoorlogen noteert de uitgever zelf : „tiré à 800”²⁵. „Op een bepaald moment” kloppen de cijfers van Deleu echter wel, maar dit moment moet dan gesitueerd worden onder de Duitse bezetting, wanneer vanuit Brussel de subsidiekraan wordt opengedraaid.

Via een niet eindigende vermenigvuldiging van zijn schuilnamen werkt Gantois ook nog aan een andere mythe, waarvoor de motivering eveneens van tactische aard is, maar dit keer met uitgesproken ideologische implicaties. De leden van het „Vlaams Verbond van Frankrijk” in de jaren dertig beklemtonen een Fransvlaamse eigenheid waarvoor zij respect en bescherming vragen binnen het Frans staatsverband. Voor de overgrote meerderheid van de sympathisanten ligt het eisenpakket op het strikt culturele vlak en baadt het in een brave traditionele atmosfeer waarin ook het Franse patriotisme thuishoort. Gantois zelf staat in het midden van de jaren dertig al op een heel andere golflengte. Mede onder invloed van steeds intensere ideële, en in heel wat gevallen ook persoonlijke contacten met het Bretoense nationalisme en het Vlaams in België, is hij geëvolueerd tot een integrale Vlaams nationalist, tot een „Dietser” in Frankrijk. In zijn nationalistische benade-

24. J. DELEU, *Een verhaal van vervreemding*, in *Frans-Vlaanderen*, Tielt, 1982, p. 39.

25. Exemplaar in de B.F.N.

ring van het Fransvlaamse probleem krijgen overwegingen van geopolitieke en racistische aard een alsmaar groter belang. De meeste leden van het „Vlaams Verbond” staan hier nog mijlenver vandaan. Gantois beseft maar al te goed dat hij zijn „Verbonders” niet zomaar met zijn extreem ideeën-goed kan confronteren. Om het niet tot een ideële en zelfs algemeen cultureel-emotionele kortsluiting met zijn achterban te laten komen, reserveert hij een groot deel van zijn nationalistische visie voor bladen buiten Frans-Vlaanderen, in Elzas-Lotharingen en Bretagne, en stelt hij zich verdekt op achter schuilnamen. Het komt erop aan in Frans-Vlaanderen zelf het „Vlaams Verbond” stapvoets in de richting van dit nationalistisch betoog te doen evolueren²⁶. Een van de meest spectaculaire voorbeelden van deze tactiek is wel zijn racistisch boekje *Le règne de la race*, dat hij in 1936 bij de Parijse uitgever Sorlot publiceert onder de schuilnaam Arnold Decléene. Als het werkje eenmaal op de markt is, wijst Gantois zijn vrienden in Frans-Vlaanderen en in België op het interessante en bruikbare materiaal dat steekt in het boekje van deze Decléene, een onbekende Vlaming uit Berchem bij Antwerpen.

Decléene is een van die schuilnamen die zeer lang standhouden. In de loop van 1973 en 1974 verzamel ik via een interne en externe historische kritiek van het werkje steeds meer „aanwijzingen” dat het om een geschrift van Gantois gaat. Mijn mededeling hieromtrent in de werkgroep geschiedenis van de 27ste Frans-Vlaamse Kultuurdag in Waregem, in september 1974, stoot op een vrij algemeen emotioneel getinte afwijzing: „als dit ooit waar geweest is...”, „publicatie waarvan nog niet honderd procent bewezen is dat die van de hand van J.M. Gantois is”²⁷. Een paar maanden later kan dan toch, door een toeval, voor die „honderd procent” worden gezorgd. Het algemeen cultureel blad *Ons Erfdeel*, van de gelijknamige Stichting, publiceert zonder enig probleem het bewijs van de identificatie Decléene-Gantois²⁸. De schuilnaam Decléene heeft 38 jaar lang stand gehouden. Voor senator Frans Van Der Elst, die dan toch een gedegen kenner is van de Vlaams-nationalistische geschiedenis, is het „een revelatie te vernemen dat Gantois = Arnold Decléene”²⁹. Maar het mythische beeld dat Gantois als Fransvlaamse activist om tactisch-ideologische redenen van zichzelf heeft opgebouwd, wordt dit keer blijkbaar toch op een heel gevoelig punt doorbroken. Uit de daaropvolgende briefwisseling met de auteur blijkt hoe velen uit het „Komitee voor Frans-Vlaanderen” last hebben met het feit dat de mythografie weer een stukje terrein moet prijsgeven aan de historiografie,

26. Zie hierover in het algemeen E. DEFOORT, *Jean-Marie Gantois in de Vlaamse Beweging in Frankrijk, 1919-1939*, in *Ons Erfdeel*, 17de jrg., n° 5, nov.-dec. 1974, p. 693-695.

27. *K.F.V.-Mededelingen*, 2de jrg., n° 3, p. 20.

28. E. DEFOORT, art. cit.

29. F. Van Der Elst aan E. Defoort, 26-12-1974 (B.F.N.).

die de racistische oriëntatie van Gantois in de tweede helft van de jaren dertig inpast in het reële portret van de Fransvlaamse voorman. Wel neemt de toenmalige voorzitter van het „Komitee Frans-Vlaanderen” duidelijk afstand van deze „verontruste” groep: „Waar zouden we naar toe gaan, als ook de historici ons historietjes zouden vertellen”³⁰.

De mythografie is niet minder hardnekkig wanneer het gaat om de evolutie van het Vlaams Verbond en vooral om het gedrag van zijn voorman Jean-Marie Gantois tijdens de Duitse bezetting. Op het proces tegen Gantois en een aantal vooraanstaanden van het Verbond, in december 1946, vermeldt de akte van beschuldiging: verstandhouding met de vijand, financiering door de vijand, „vijfde kolonne”-activiteiten, separatisme. In het dossier tegen Gantois steekt daarenboven een kapitaal stuk: een kopie van een brief en een memorandum, die hij in december 1940 aan Hitler zou hebben gestuurd. Het Openbaar Ministerie slaagt er evenwel niet in om een aantal van de beschuldigingen onomstootbaar te bewijzen. Dit is onder andere het geval met de stukken gericht aan Hitler, waarvan Gantois met succes volhoudt dat het gaat om vervalsingen die ineen werden gestoken om hem te vernietigen. Het Openbaar Ministerie vraagt de doodstraf, maar na het verdict van de jury komt Gantois er van af met een veroordeling tot 5 jaar hechtenis. De weg is vrij voor het opnemen van Gantois' zelfverdediging in de geschiedschrijving. Talrijke elementen hieruit duiken nog op in 1972 in het artikel van Demedts in het *Nationaal Biografisch Woordenboek*. Zo zou Gantois „in 1942 op zijn verzoek eervol ontslagen worden uit zijn vaste functie van kapelaan bij een parochie in Roubaix”³¹. De werkelijkheid toont ons evenwel een Gantois die in de lente van 1940 al met plannen rondloopt om zijn beweging opnieuw te laten starten. De Rijselse bisschop Liénart, die vruchteloos probeert hem hiervan af te houden, ontslaat tenslotte Gantois uit al zijn priesterlijke functies en laat hem alleen nog toe privaat de mis te celebreren. Gantois zelf trouwens schrijft op 15 december 1940 aan zijn Bretoense vriend Jean-Marie Perrot: „Figure-toi que je me suis trouvé *vidé* de mes occupations, de mon poste... Tu devines facilement pourquoi! Je ne suis donc plus vicaire. Les ‘sanctions’ se sont bornées là: *heureusement encore que l'occupant...s'occupe de nous; sinon, cela aurait sans doute été plus mal!*”³².

Dergelijke historiografische correcties vormen de kern van de belangrijke studie uit 1970 van de Rijselse historicus Etienne Dejonghe, *Un mouvement séparatiste dans le Nord et le Pas-de-Calais sous l'occupation (1940-1944). Le Vlaamsch Verbond van Frankrijk*³³. Dejonghe biedt echter ongewild een

30. L. Vanackere aan E. Defoort, 3-1-1975 (B.F.N.).

31. *Nationaal Biografisch Woordenboek*, T.V, 1972, kol. 356.

32. J.-M. Gantois aan J.-M. Perrot, 15-12-1940, uitgegeven door E. Defoort, *Lettres de J.-M. Gantois à J.M. Perrot, 1925-1943*, in *Les Pays-Bas français. Annales*, 1981, p. 138.

33. *Revue d'Histoire moderne et contemporaine*, XVII, 1970, p. 50-77.

kleine ontsnappingskans aan diegenen die hun beeld willen handhaven, door op belangrijke plaatsen in het gepubliceerde tekstkritische apparaat alleen naar kranten zoals *La Voix du Nord* te verwijzen, terwijl hij de verwijzingen naar trefzeker historisch bronnenmateriaal alleen aanbrengt in zijn origineel manuscript, dat hij deponereert op het Parijse centrum voor de studie van de Tweede Wereldoorlog. Sommigen leggen dan ook, met een zekere schijn van redelijkheid, Dejonghes beweringen naast zich neer en blijven spreken over de vervalste stukken waardoor men heeft willen doen geloven dat Gantois in december 1940 een brief en bijhorend memorandum aan Hitler gestuurd heeft. De Fransvlaming Marc Castre doet dat in 1977 in zijn *La Flandre au Lion. Séparatisme et Régionalisme en Flandre française*. Recentelijk nog, in 1982, gaan de Fransvlaamse militanten Georges Landry en Patrick de Verrewaere in hun boek *Histoire secrète de la Flandre et de l'Artois* nog verder: het Vlaams Verbond hield zich ver van de politiek — „Le Verbond évite, surtout dans les circonstances de l'époque, de se mêler de politique” —, en natuurlijk zijn de stukken van Gantois aan Hitler uit december 1940 vervalsingen — „Le ton en est tellement dithyrambique et servile qu'aucun ami de l'abbé n'a pu y reconnaître son style. Jamais l'accusation ne pourra d'ailleurs prouver l'authenticité de ce texte qui a toutes les apparences d'un faux”³⁴—. De Parijse journalist Daniel Schneider heeft het in *Le Monde* van 9 oktober 1983 terecht, in ieder geval in verband met Landry en De Verrewaere, over de „silences gênés, réponses évasives des militants flamands d'aujourd'hui”.

Dat de stukken die in december 1940 naar Hitler werden gestuurd, wel degelijk van Gantois zijn, blijkt al uit een studie van 1966 van de Duitser Jäckel, *Frankreich in Hitlers Europa. Die deutsche Frankreichpolitik im 2. Weltkrieg*³⁵. En kort na de vermelde studie van de Fransman Etienne Dejonghe blijkt in 1971 uit het boek *L'An 40. La Belgique occupée* van Gotovitch en Gerard-Libois dat von Falkenhausen in zijn rapport van 31 juli 1940 al de naam van Gantois en zijn politieke opties kent³⁶. Amper een jaar later, in 1972, leert het boek van de historicus Albert De Jonghe, *Hitler en het politieke lot van België*, dat de documenten uit december 1940 wel degelijk authentiek zijn³⁷. En wie hieraan nog niet genoeg heeft, kan in 1974 nog eens hetzelfde vernemen bij de historicus uit Frankfurt, Wilfried Wagner, in zijn *Belgien in der deutschen Politik während des Zweiten Weltkrieges*³⁸. Tenslotte komt dezelfde materie nog eens aan bod in het referaat van Willem Meyers, medewerker bij het Belgische Centrum voor de

34. G. LANDRY-P. DE VERREWAERE, o.c., p. 288, 290-291.

35. Stuttgart, 1966, p. 175, 177.

36. Bruxelles, Crisp, 1971, p. 286.

37. A. DE JONGHE, o.c., p. 50, 349-350.

38. Boppard a. Rhein, 1974, p. 175-179.

studie van de tweede wereldoorlog, op het colloquium van 1977 aan de universiteit van Lille III rond het thema „Eglises et Chrétiens pendant la Seconde Guerre mondiale dans le Nord - Pas-de-Calais”³⁹.

Blijft toch nog de vraag hoe alles in zijn werk is gegaan. De „Handakten” van professor Franz Petri — Petri reserveert voor zichzelf de publikatie van deze akten — maken volgende reconstructie mogelijk⁴⁰. De Duitse militaire administratie in Brussel heeft niet alleen het Belgische territorium maar ook de twee Franse departementen Nord en Pas-de-Calais onder haar bevoegdheid. Om meer inzicht te krijgen in sommige problemen van ethnische aard kan de Militärverwaltungschef, generaal Reeder, o.a. een beroep doen op adviezen van de gespecialiseerde dienst „für Volkstum, Kultur und Wissenschaften”, waar onder andere de historicus Franz Petri als referent werkzaam is. De slag om Frankrijk is nog maar goed achter de rug of Petri en zijn collega historicus W. Reese, schrijver van *Die Niederlande und das Reich*, trekken in juni 1940 op prospectie doorheen de twee Franse departementen. Uit hun rapport over deze reis blijkt dat Petri en Reese persoonlijk contact hadden met Gantois. De voorman van de Vlaamse Beweging in Frankrijk koestert grootse verwachtingen. Het feit dat het Noorden en de Pas-de-Calais onder de Militärverwaltung van Brussel blijven, interpreteert hij als een gunstig voorteken: de Duitse overwinnaar zou nu maar eens dit van oudsher Germaanse gebied definitief van Frankrijk moeten losmaken om het te incorporeren in een of ander Diets geheel dat dan op zijn beurt een plaats krijgt binnen een nieuw georganiseerde Germaanse wereld. Petri en Reese kijken nogal onthutst aan tegen het historisch, ethnisch en geopolitiek betoog van Gantois ten voordele van dit separatisme. Zij vertellen Reeder alvast dat de argumenten die Gantois aanvoert, een toetsing aan de werkelijkheid geenszins kunnen doorstaan. Daarenboven staan de twee Duitse historici ervan te kijken hoever hij wel wil gaan in verband met de „von Frankreich abzugliedernde Gebiete”. Zo bijvoorbeeld neemt Gantois „für seine Grenzziehung auch strategische Erwägungen in Anspruch und betrachtet daher die Gebiete südlich der Canche als germanische Mark und zukünftigen flämischen Kolonisationsboden”. Zowel in hun persoonlijke contacten met Gantois als via de vertegenwoordiger van de Militärverwaltung in Rijsel spannen Petri en Reese zich in om de leider van het Vlaams Verbond te matigen en hem ervan te overtuigen dat hij zich tot een strikt culturele actie moet beperken.

De twee referenten voor „Volkstum und Kultur” nemen overigens hun voorzorgen met het oog op eventuele pogingen van Gantois om zich hieraan niet te houden. Een van die pogingen zou kunnen verlopen via zijn gepland

39. W.C.M. MEYERS, *Les collaborateurs flamands de France et leurs contacts avec les milieux flamingants belges*, in *Revue du Nord*, T.LX, n° 237, avril-juin 1978, p. 337-349.

40. Handakten Fr. Petri 1940-1945 (Münster).

boek *Nederland in Frankrijk. De zuidergrens der Nederlanden*. In juli 1940 wordt Drs. E. Striefler bij de afdeling van de Militärverwaltung in Rijsel belast met het nazicht van het manuscript. Op 24 augustus 1940 dringen Petri en Reese er schriftelijk bij Striefler op aan dat hij goed zou toezien dat Gantois het niet voorstelt alsof zijn visie de officiële goedkeuring van de Duitse bezetter wegdraagt. Om een manoeuver van Gantois ook op de val-reep onmogelijk te maken krijgt Striefler de raad niet alleen het manuscript te lezen maar ook nog eens de drukproeven zelf op te vragen, zodat men wel heel zeker kan zijn dat het een „reine Privatveröffentlichung” wordt. Gantois vangt dus bot bij de Militärverwaltung, die, theoretisch althans, probeert het bij een strikt utilitaire en niet politieke bezetting te houden. Separatistische voorstellen vanuit de Vlaamse Beweging in Frankrijk horen er niet thuis.

Gantois geeft het evenwel niet op. Moet de Militärverwaltung van zijn plannen niet weten, dan zijn er nog wel andere instanties die meer oor zullen hebben voor zijn territoriale ideeën. De Militärbefehlshaber von Falkenhäusen incarneert de eenheid en het monopolie van het Duitse gezag in België en Noord-Frankrijk. Hij is er de enige vertegenwoordiger van het Duitse Rijk en in theorie is elke Duitse instantie er aan zijn gezag onderworpen. Maar in het kielzog van het leger, dat gebieden verovert, bezet en bestuurt, volgt ook het hele apparaat van de nationaal-socialistische staat met zijn politieke, politionele, propaganda- en partijinstanties. Deze richten in het bezette België en in Noord-Frankrijk een verlengstuk op van hun eigen dienst, een „Stelle” of „Abteilung”. Dit leidt tot onophoudelijke bevoegdheidsconflicten met de Militärverwaltung. In deze diverse „Stellen” met politieke grondslag is er een veel grotere luisterbereidheid voor politieke collaboratie. Gantois gaat er aankloppen. Collaborerende Vlaams-nationalisten uit België, waaronder Flor Grammens, getuigden tegenover mij dat zij al tijdens de eerste maanden van de bezetting in Brussel in een of andere „Stelle” Jean-Marie Gantois ontmoetten⁴¹.

Maar de onmiddellijke en concrete hulp vindt Gantois in Rijsel zelf, in de persoon van Dr. Erfurt. Deze Duitse universitair, die onder andere werkte over Herder en het taalnationalisme, stond al voor de oorlog in contact met sommige Vlaams-nationalisten uit België. Zo had de Brugse historicus Albert De Jonghe een ontmoeting met hem in de zomer van 1939 in Parijs. Uit het gesprek dat zij toen hadden, bleek dat Erfurt Gantois persoonlijk kende⁴². In de lente van 1940, in het spoor van de overwinnende Duitse troepen, duikt Dr. Erfurt op in Rijsel. Hij komt er niet aan als ambtenaar van de Militärverwaltung bij de OFK 670, maar wel als „Sonderführer” bij de „Propagandastäffel” voor Noord-Frankrijk, die, via de „Propagandaab-

41. Vraaggesprek met Flor Grammens (Bandopnamen B.F.N.).

42. Persoonlijke mededeling van A. Dejonghe, p. 42.

teilung'' van majoor Gerhardus in Brussel, ressorteert onder Goebbels' „Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda''. Dit is Gantois' gedroomde kans. Hij wint Erfurt voor zijn territoriale ideeën en in oktober 1940 zetten ze zich aan het werk. Het resultaat is een lijvig memorandum: *Denkschrift über die Zukunft der französischen Niederlande (Niederdeutsche Volksgruppe in Frankreich) mit 4 Karten. Verfasst im Auftrage des „Vlaamsch Verbond van Frankrijk'' von Jean-Marie Gantois (Watten-Roobeke)*. Het stuk, dat eindigt met de woorden „Wir sind Niederdeutsche, und wir wollen heim ins Reich'', is definitief klaar in november. Het ministerie van Buitenlandse Zaken onder de leiding van von Ribbentrop, dat ook na 10 mei 1940 een vertegenwoordiging in Brussel blijft behouden en er een politiek voert die niet noodzakelijk die van de „Militärverwaltung'' is, steekt eveneens een handje toe: de cartografische dienst van de ambassade zorgt voor de uitwerking van de 4 bijhorende kaarten. Bij het memorandum moet nu nog de begeleidende brief aan Hitler komen. Hier heeft Gantois last met de protocolaire formulering, maar Dr. Erfurt is daar om de klus op te knappen. De opmerking van Landry en De Verrewaere over de slaafse toon in de brief gaat ongetwijfeld op deze samenwerking terug. Nu nog de datering — 10 december 1940 —, de eindformule — „Unsere Arbeit gehört dem neuen Germanien, unsere Verehrung dem deutschen Volke, unser Vertrauen und unsere Liebe Ihnen, Adolf Hitler'' —, de ondertekening — „Der Vlaamsch Verbond van Frankrijk i.a. J.M. Gantois, Kaplaan in Roobeke, Algemeen Sekretaris'' —, en het hele dossier kan richting Berlijn.

Normaal moet elk stuk dat het Belgische en Noordfranse territorium verlaat, via de Militärverwaltung in Brussel. Maar de ervaringen met Petri en Reese leren Gantois dat zijn dossier in dat geval niet veel kans maakt om verder te geraken dan het bureau van generaal Reeder. Een alternatief circuit is dus aangewezen, en om de kansen op het bereiken van het einddoel, het bureau van Hitler, te verhogen, wordt het dossier een aantal keren vermenigvuldigd. Een stel vertrekt vanuit de „Sicherheitsdienst'' in Rijsel en moet via de „SS-Stelle'' in Brussel belanden in Berlijn op het bureau van Himmler, de leider van het „Reichssicherheitshauptamt''. Een tweede wordt gestuurd naar het „Verband für das Deutschtum im Ausland''. Deze keuze is niet verwonderlijk, want de VDA wordt geleid door professor Haushofer, die het kan doorspelen aan zijn persoonlijke vriend Rudolf Hess, die dan wel geen moeite zal hebben om het te bezorgen aan diegene wiens dauphin hij is. Een derde weg loopt via de „Abwehr'', en meer speciaal via de tweede afdeling van deze spionagedienst, „Abwehrstelle II''. Deze „Stelle'' houdt zich bezig met de „Insurgierung'', wat het best kan vertaald worden als subversie, waartoe uiteraard het manipuleren van de ethnische problematiek behoort.

Op de Militärverwaltung in Brussel raakt men van dit alles pas midden januari 1941 op de hoogte. Het duurt dan nog vele weken vooraleer de

diensten van Reeder, en speciaal Petri, een afschrift van het dossier in handen krijgen. Dit komt er uiteindelijk via Dr. Erfurt, die van bij de aanvang bij Gantois' onderneming betrokken was, maar die ondertussen overgeplaatst was naar Nederland bij de diensten van de Rijkskommissaris aldaar. Van dan af gaat de Militärverwaltung in de tegenaanval, onder andere met kritische rapporten die aantonen hoe Gantois' territoriale plannen elke realiteitszin missen en hoe ze zeker geen gehoor mogen krijgen, wil men vermijden dat de gaullistische gezindheid in het Noorden nog toeneemt. Van 21 tot 24.5.1941 is Petri, in opdracht van de Militärverwaltung, weer op reis in Noord-Frankrijk, waar hij gesprekken voert met Gantois, Jules Van den Driessche, Nicolas Bourgeois en Pierre Blanckaert. Gantois krijgt er te horen dat hij zijn territoriale verlangens moet opbergen om „sich bis auf weiteres rein auf die Pflege der Sprache und Kultur zu beschränken”. Wanneer hij hieraan voldoet, kan hij „jederzeit auf die wohlwollende Förderung der Militärverwaltung rechnen”. Daarmee is de lijn getrokken voor de verdere houding van het Vlaams Verbond tussen 1941 en 1944.

Dit stuk geschiedenis van het Vlaams Verbond uit de beginperiode van de bezetting laat geen ruimte meer voor het beeld van een Gantois die het „aanvankelijk voorzichtiger vond zijn activiteit te schorsen tot in gunstiger tijden” en die pas weer aan de slag ging toen bleek dat de oorlog nog lang zou duren⁴³. Integendeel, hij is van bij de aanvang één en al activiteit, inclusief het opmaken van een dossier dat bij Hitler voor politiek separatisme pleit. Wanneer de actie van zijn Vlaams Verbond zich vanaf 1941 tot het cultuurpolitieke beperkt, dan is dat niet zijn keuze maar wel die van de Duitsers. Dit is overigens niet uitzonderlijk. Zo bijvoorbeeld blijft ook het collaboratiegezinde deel van het Bretoense nationalisme in de kou staan met zijn autonomistische eisen. Ook hier was een afwijzende houding van de Duitse bezetter bepalend. Michel Denis, historicus aan de universiteit van Rennes, suggereert dat de Bretoense Beweging bij de aanvang van de bezetting „n'a été aussi peu collaborationniste que bien malgré lui”⁴⁴. De formule van Denis zou ook kunnen gelden voor Jean-Marie Gantois en zijn Vlaams Verbond.

Met deze jongste terreinwinst van de historiografie over de Vlaamse Beweging in Frankrijk ten koste van de mythografie zijn we al aardig dicht bij de eigentijdse geschiedenis beland. Hoe eigentijds de geschiedenis, hoe groter de kans wordt op een misverstand omtrent haar taak. Het dient gezegd dat sommige historici zelf dit misverstand nogal eens in de hand werken. Geschiedschrijving is geen moraliserende onderneming. De historicus moet het verleden minder beoordelen dan het doorlichten en begrijpelijk maken.

43. *Nationaal Biografisch Woordenboek*, T.V, 1972, kol. 356-357.

44. *Régions et régionalisme en France du XVIIIe siècle à nos jours*. Paris, P.U.F., 1977, p. 497.

Moreel kwalificerende categorieën moeten er het terrein ruimen voor een neutraal klassificerende benadering. De historicus heeft op geen enkel ogenblik plaats te nemen in de zetel van een of andere procureur, laat staan in die van het Openbaar Ministerie op het proces van het Vlaams Verbond in december 1946. Een juiste historische kennis over een beweging of een figuur kan er maar toe bijdragen om deze op een even zelfbewuste als bevestigende manier te integreren in de voorgeschiedenis van de Fransvlaamse Beweging van vandaag. Hoe minder het verleden, of stukken hieruit, verdrongen worden, hoe misplaatster men enig schaamtegevoel omtrent dit verleden gaat ervaren, hoe minder situaties een kans maken zoals onlangs nog die waarbij het „Komitee voor Frans-Vlaanderen”, n.a.v. de 25ste Vlaamse Dag in Ekelsbeke (Esquelbecq), een tentoonstelling aankondigt over Vlaamse voormannen uit Frans-Vlaanderen, maar in de lange rij historische figuren de naam van Jean-Marie Gantois niet vermeldt⁴⁵. In de geschiedenis van de Vlaamse Beweging in Frankrijk in de 20ste eeuw is hij nochtans de man die men niet over het hoofd *kan* zien. Gantois, die betrokken was op het globale maatschappelijke gebeuren, hield er ongetwijfeld heel wat ideeën op na. Maar bovenaan bij hem staat toch onbetwistbaar „une certaine idée de la Flandre”, en daaraan werd zo goed als alles ondergeschikt, ook zijn persoonlijk belang. Zijn stuwende hoofdgedachte in het interbellum, tijdens de tweede wereldoorlog en na deze oorlog was noch min noch meer, zoals hij het zelf zo vaak uitdrukte: „il faut que la Flandre continue”. Een van zijn intieme medewerkers, Nicolas Bourgeois, schreef mij in 1974: „Il a été l'homme d'une seule idée et d'un seul amour: la Flandre. Tout, jusqu'aux vues cosmiques, lui était subordonné. Même les outrances du temps critique annonciateur de la guerre n'étaient, chez ce pragmatique au service d'une foi, que l'adaptation de ses espoirs aux circonstances du moment. A cet égard il aurait volontiers fait sienne, pour la cause flamande la devise irlandaise: „England's difficulties; Ireland's opportunities”⁴⁶.

45. *K.F.V.-Mededelingen*, 11de jrg., n° 1, juni 1983, p. 3.

46. N. Bourgeois aan E. Defoort, 24-12-1974 (B.F.N.).